

DOHOVOR O PRÁVACH DIEŤAŤA

Prijalo Valné zhromaždenie Spojených národov
20. november 1989

Neoficiálny komentár

PREAMBULA

Preambula sa odvoláva na základné princípy OSN a špeciálne ustanovenia rôznych príslušných zmlúv a deklarácií o ľudských právach. Opäť zdôrazňuje, že deti vyžadujú vzhľadom na svoju zraniteľnosť zvláštnu starostlivosť a ochranu. Zvláštny dôraz sa kladie na základnú starostlivosť a ochrannú zodpovednosť rodiny, na nevyhnutnosť právnej a ďalšej ochrany dieťaťa pred a po narodení, na význam rešpektovania kultúrnych hodnôt detského spoločenstva a na životne dôležitú úlohu medzinárodnej spolupráce pri uplatňovaní práv detí.

ČASŤ I

Článok 1

DEFINÍCIA DIEŤAŤA

Každá osoba mladšia než 18 rokov, pokiaľ sa dospelosť podľa zákona nedosahuje skôr.

Článok 2

NEDISKRIMINÁCIA

Princíp, že všetky práva sa vzťahujú na všetky deti bez výnimky a štát je povinný chrániť deti pred akoukoľvek formou diskriminácie. Štát nesmie porušovať žiadne právo a musí prijímať pozitívne opatrenia na ich propagáciu a dodržiavanie.

Článok 3

ZÁUJMY DIEŤAŤA

Všetky činnosti týkajúce sa dieťaťa musia brať plne do úvahy jeho najlepšie záujmy. Štát musí poskytovať dieťaťu primeranú starostlivosť v prípade, keď ju nemôžu poskytnúť rodičia alebo iné zodpovedné osoby.

Článok 4

VÝKON PRÁV

Ide o záväzok štátu plniť práva obsiahnuté v Dohovore.

Článok 5

RODIČOVSKÉ USMERŇOVANIE A SCHOPNOSTI DIEŤAŤA

Povinnosť štátu rešpektovať práva a zodpovednosť rodičov a širšej rodiny pri vedení dieťaťa, v súlade s jeho rozvíjajúcimi sa schopnosťami.

Článok 6

ZACHOVANIE ŽIVOTA A ROZVOJ

Neodňateľné právo na život a záväzok štátu zabezpečiť prežitie a rozvoj dieťaťa.

Článok 7

MENO A ŠTÁTNA PRÍSLUŠNOSŤ

Právo mať meno a štátnu príslušnosť od narodenia.

Článok 8

ZACHOVANIE IDENTITY

Závazok štátu chrániť a v prípade potreby obnoviť základné atribúty identity dieťaťa /meno, štátnu príslušnosť a rodinné vzťahy/.

Článok 9

ODLÚČENIE OD RODIČOV

Dieťa má právo žiť s rodičmi, okrem prípadov, keď to je nezlučiteľné s jeho záujmami. Dieťa má taktiež právo udržiavať kontakt s oboma rodičmi, ak je odlúčené od jedného alebo oboch.

Článok 10

SPÁJANIE RODÍN

Deti a ich rodičia majú právo odísť z ktorejkoľvek krajiny a vstúpiť do ich vlastnej za účelom spojenia alebo udržania vzťahov medzi deťmi a rodičmi.

Článok 11

NEZÁKONNÉ PREMIESTNENIE A NEVRÁTENIE

Štát má povinnosť zabrániť a napraviť únos alebo zadržovanie detí v zahraničí rodičom alebo treťou stranou.

Článok 12

NÁZOR DIEŤAŤA

Dieťa má právo vyjadriť slobodne svoj názor, jeho požiadavky majú byť brané do úvahy v každej záležitosti alebo postupne, ktoré sa ho týkajú.

Článok 13

SLOBODA PREJAVU

Dieťa má právo slobodne vyjadrovať svoje názory, získavať a zverejňovať informácie s výnimkou situácie, kedy by došlo k porušeniu práv ostatných.

Článok 14

SLOBODA SVEDOMIA, MYSLENIA A NÁBOŽENSTVA

Štát musí rešpektovať právo dieťaťa na slobodu svedomia, myslenia a náboženstva, podliehajúce vhodnej orientácii zo strany rodičov.

Článok 15

SLOBODA ZDRUŽOVANIA

Dieťa má právo stretávať sa s ostatnými a vytvárať alebo spájať sa do združení.

Článok 16

OCHRANA SÚKROMIA

Dieťa má právo na ochranu pred zasahovaním do súkromia, rodiny, domova a korešpondencie a pred útokmi na svoju česť alebo povesť.

Článok 17

PRÍSTUP K VHODNÝM INFORMÁCIÁM

Štáty musia zabezpečiť prístup detí k informáciám a materiálom z rôznych zdrojov a musia podporovať masmédiá, aby rozširovali informácie, ktoré sú v súlade so sociálnym a kultúrnym blahom dieťaťa, a prijímať opatrenia na ochranu detí pred škodlivými materiálmi.

Článok 18

RODIČOVSKÁ ZODPOVEDNOSŤ

Rodičia majú spoločnú základnú zodpovednosť za výchovu detí a štát ich v tom musí podporovať. Štát musí poskytovať primeranú pomoc rodičom pri výchove detí.

Článok 19

OCHRANA PRED ZNEUŽÍVANÍM A ZANEDBÁVANÍM

Štát musí chrániť dieťa pred všetkými formami zlého zaobchádzania zo strany rodičov alebo iných osôb zodpovedných za výchovu detí a vytvárať vhodné sociálne programy zamerané na prevenciu zneužívania detí a starostlivosť o obeť zneužívania a násillia.

Článok 20

OCHRANA DETÍ BEZ RODINY

Štát je povinný zabezpečiť zvláštnu ochranu deťom, ktoré stratili rodinné prostredie a zabezpečiť primeranú náhradnú starostlivosť alebo ich umiestnenie do vhodného zariadenia v takýchto prípadoch. Pri plnení tohto záväzku sa musí brať ohľad na kultúrny pôvod detí.

Článok 21

ADOPCIA

V krajinách, kde sa adopcia uznáva alebo je dovolená, musí sa uskutočňovať iba v záujme dieťaťa a na základe súhlasu príslušných orgánov a pri zabezpečení záruk pre postavenie dieťaťa.

Článok 22

UTEČENECKÉ DETI

Utečeneckému dieťaťu alebo dieťaťu, ktoré sa usiluje o status utečenca, sa musí poskytovať zvláštna ochrana. Povinnosťou štátu je spolupracovať s kompetentnými organizáciami, ktoré poskytujú takúto ochrannú pomoc.

Článok 23

POSTIHNUTÉ DETI

Postihnuté dieťa má právo na špeciálnu starostlivosť, vzdelanie a prípravu, aby mohlo dosiahnuť čo najväčšiu samostatnosť a aby mohlo viesť plnohodnotný a aktívny život v spoločnosti.

Článok 24

ZDRAVIE A ZDRAVOTNÍCKE SLUŽBY

Dieťa má právo na najlepší zdravotný stav a prístup k zdravotníckym službám najvyššieho štandardu. Štát musí kladť zvláštny dôraz na ustanovenia o základnej a preventívnej starostlivosti, verejnej zdravotnej výchove a na znižovanie detskej úmrtnosti. Štát musí podporovať medzinárodnú spoluprácu v tejto oblasti a zabezpečiť, aby žiadne dieťa nemalo zamedzený prístup k efektívnej zdravotníckej službe.

Článok 25

PRAVIDELNÁ KONTROLA UMIESTNENIA

Dieťa, ktoré štát umiestnil do náhradného zariadenia z dôvodu starostlivosti, ochrany alebo liečenia, má právo na pravidelnú kontrolu zaobchádzania s ním.

Článok 26

SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE

Dieťa má právo využívať sociálne zabezpečenie vrátane sociálneho poistenia.

Článok 27

ŽIVOTNÁ ÚROVEŇ

Každé dieťa má právo na zabezpečenie životnej úrovne, primeranej jeho telesnému, duševnému, duchovnému, morálnemu a sociálnemu rozvoju. Rodičia majú prvoradú povinnosť zabezpečiť dieťaťu primeranú životnú úroveň. Povinnosťou štátu je zabezpečiť, aby sa táto povinnosť plnila a mohla plniť. Zodpovednosť štátu môže zahrňovať materiálnu pomoc rodičom a ich deťom.

Článok 28

VZDELÁVANIE

Dieťa má právo na vzdelanie a povinnosťou štátu je zabezpečiť, aby bolo základné vzdelanie bezplatné a povinné, podporovať rôzne formy stredného vzdelania dostupného pre každé dieťa a sprístupniť vysokoškolské vzdelanie pre všetkých podľa kapacity. Disciplína v školách musí byť v súlade s právami dieťaťa a jeho dôstojnosťou. Štát sa musí zapájať do medzinárodnej spolupráce pri uplatňovaní týchto práv.

Článok 29

CIELE VÝCHOVY

Výchova musí smerovať k rozvoju osobnosti dieťaťa, jeho nadania a duševných schopností v najväčšom rozsahu. Výchova musí pripraviť dieťa na aktívny život v dospelosti v slobodnej spoločnosti a zdôrazňovať rešpekt rodičov dieťaťa, jeho vlastnú kultúrnu identitu, jazyk, hodnoty a kultúrny pôvod, ako aj hodnoty ostatných.

Článok 30

DETI NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN ALEBO DOMORODÉHO PÔVODU

Deti národnostných menšín a domorodého obyvateľstva majú právo používať svoju vlastnú kultúru a vykonávať svoje vlastné náboženstvo a používať jazyk.

Článok 31

VOLNÝ ČAS, REKREÁCIA A KULTÚRNA ČINNOSŤ

Dieťa má právo na oddych, hry a účasť na kultúrnom živote a umeleckých aktivitách.

Článok 32

DETSKÁ PRÁCA

Dieťa má právo na ochranu pred prácou, ktorá ohrozuje jeho zdravie, výchovu alebo rozvoj. Štát musí stanoviť najnižšiu vekovú hranicu pre vstup do zamestnania a určiť pracovné podmienky.

Článok 33

KONZUMOVANIE DROG

Dieťa má právo na ochranu pred používaním narkotík a psychotropných látok a pred zapojením do ich výroby a distribúcie.

Článok 34

SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE

Štát musí chrániť dieťa pred sexuálnym vykorisťovaním a zneužívaním vrátane prostitúcie a pornografie.

Článok 35

PREDAJ, ÚNOS A OBCHODOVANIE

Povinnosťou štátu je urobiť všetko pre to, aby zabránil predaju detí, obchodovaniu a ich únosom.

Článok 36

INÉ FORMY VYKORISŤOVANIA

Dieťa má právo na ochranu pred všetkými formami vykorisťovania, ktoré akýmkoľvek spôsobom škodí jeho blahu a nie je uvedené v článkoch 32, 33, 34 a 35.

Článok 37

MUČENIE A ZBAVENIE SLOBODY

Žiadne dieťa nesmie byť vystavené mučeniu, krutému zaobchádzaniu alebo trestaniu, nezákonnému uväzneniu alebo zbaveniu slobody. Trestanie i doživotné uväznenie sú zakázané pre trestné činy spáchané osobami mladšími ako 18 rokov. Každé dieťa zbavené slobody musí byť oddelené od dospelých okrem prípadov, keď je to v jeho najlepšom záujme. Dieťa, ktoré je zadržané, musí dostať právnu a inú pomoc a musí mu byť umožnený aj styk s rodinou.

Článok 38

OZBROJENÉ KONFLIKTY

Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, musia prijať všetky realizovateľné opatrenia, aby sa zabezpečilo, že deti mladšie ako pätnásť rokov sa nebudú priamo zúčastňovať v bojových akciách. Žiadne dieťa mladšie ako 15 rokov nesmie byť povolané do ozbrojených síl. Štáty musia tiež zabezpečiť ochranu a starostlivosť o deti, ktorých sa ozbrojený konflikt dotkne, podľa príslušných medzinárodných zákonov.

Článok 39

REHABILITAČNÁ STAROSTLIVOSŤ

Štát má povinnosť zabezpečiť, aby bola deťom, ktoré sa stali obeťami konfliktov, mučenia, zanedbávania, zlého zaobchádzania alebo vykorisťovania, poskytnutá potrebná starostlivosť na zotavenie a sociálnu reintegráciu.

Článok 40

ADMINISTRÁCIA SPRAVODLIVOSTI PRE MLADISTVÝCH

Dieťa, ktoré sa dostalo do konfliktu so zákonom, má právo na také zaobchádzanie, ktoré podporuje jeho zmysel pre dôstojnosť a vážnosť, berie do úvahy vek dieťaťa a smeruje k jeho znovuzačleneniu do spoločnosti. Dieťa má právo na základné záruky, ako aj právnu a inú pomoc pre svoju obhajobu. Všade tam, kde je to možné, musí byť vylúčené súdne pojednávanie a uväznenie.

Článok 41

REŠPEKTOVANIE VYŠŠÍCH NORIEM

Akékoľvek normy uvedené v národnom alebo medzinárodnom práve vzťahujúce sa na dieťa, ktoré sú vyššie ako tie, ktoré sú vyššie uvedené v tomto Dohovore, sa musia vždy dodržiavať.

ČASŤ II a ČASŤ III

Ustanovenia článkov 42-54 predvídajú obzvlášť:

- i/ povinnosťou štátu je oboznámiť s právami obsiahnutými v Dohovore tak dospelých, ako aj detí.
- ii/ Vytvoriť Výbor pre práva dieťaťa zložený z 10 odborníkov, ktorí budú posudzovať správy štátov, ktoré podpísali Dohovor, pravidelne predkladaných dva roky po ratifikácii a po tom každých päť rokov. Dohovor nadobudne účinnosť a Výbor bude zriadený potom, ako ho ratifikuje 20 štátov.
- iii/ Štáty, ktoré sú tu zmluvnými stranami, budú svoje správy rozširovať medzi širokou verejnosťou.
- iv/ Výbor môže navrhovať, aby boli vypracované zvlášť štúdie k špecifickým otázkam týkajúcim sa práv dieťaťa a môže zoznamovať so svojim hodnotením každý účastnícky štát, ktorého sa toto hodnotenie týka, ako aj Valné zhromaždenie OSN.

v/ S cieľom „účinne podporovať uplatňovanie Dohovoru a povzbudzovať medzinárodnú spoluprácu“ budú mať špecializované organizácie OSN /ako sú ILO, WHO a UNESCO/ a UNICEF prístup na rokovania Výboru. Spoločne s ďalšími orgánmi považovanými za kompetentné, vrátane nevládných organizácií, ktoré majú konzultatívny status pri OSN a orgánov OSN, ako je UNHCR, môžu predkladať naliehavé informácie Výboru a byť požiadané o radu o najoptimálnejšom uplatňovaní Dohovoru.